

โครงการวิจัย โบราณคดีลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลาง กับการสร้างภาพสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่ขาดหายของไทย และผืนแผ่นดินใหญ่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

1 มิถุนายน 2553

ความนำ

ขณะที่งานวิจัยเกี่ยวกับแหล่งโบราณคดีบ้านเชียงและวัฒนธรรมบ้านเชียง ที่ดำเนินการภายใต้ความร่วมมือระหว่างกรมศิลปากร ของไทย กับพิพิธภัณฑิ์โบราณคดีและมานุษยวิทยา แห่งมหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนีย (the University of Pennsylvania Museum of Archaeology and Anthropology : UPMAA) ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเริ่มต้นมาตั้งแต่ประมาณกว่า 3 ทศวรรษที่ผ่านมา ยังคงดำเนินการอย่างต่อเนื่อง Joyce C.White นักวิจัยอาวุโส แห่ง UPMAA พบว่ามีเงื่อนไขบางประการที่จำเป็นต้องศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมเพื่อตอบคำถามเกี่ยวกับที่มาที่ไปของกลุ่มคนผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมบ้านเชียง ซึ่งแพร่กระจายอยู่ทางตอนบนในภาคอีสานของประเทศไทย White พุ่งความสนใจไปยังพื้นที่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงตรงข้ามภาคเหนือและภาคอีสานของไทย ได้แก่อำณาบริเวณของประเทศลาวตอนเหนือ ซึ่งเมื่อเทียบกับพื้นที่อื่นๆในผืนแผ่นดินใหญ่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้แล้ว บริเวณดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่มีการศึกษาค้นคว้าทางโบราณคดีอย่างเป็นระบบน้อยมาก เหตุผลสำคัญที่เธอให้ความสนใจในพื้นที่ดังกล่าวเพราะตรงนั้นเป็นพื้นที่ที่อยู่ใกล้ชิดกับที่ตั้งของแหล่งโบราณคดีกลุ่มวัฒนธรรมบ้านเชียง จึงน่าจะให้ข้อมูลบางประการเกี่ยวกับที่มาที่ไปของวัฒนธรรมบ้านเชียง ตลอดจนนัยทางสังคมวัฒนธรรมบางอย่าง ทั้งที่เป็นการโต้แย้งหรือสนับสนุนแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังนั้น จึงได้เกิดโครงการวิจัยโบราณคดีลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลาง (The Middle Mekong Archaeology Project : MMAP) ขึ้น ในที่สุดตั้งแต่ปี พ.ศ.2548 (ค.ศ. 2005) เป็นต้นมา

ดังได้กล่าวแล้วว่าตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมามีข้อมูลทางโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์น้อยมากเมื่อเทียบกับพื้นที่อื่นๆ ในภาคพื้นแผ่นดินใหญ่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ไม่ว่าจะเป็นในเขตประเทศเพื่อนบ้านของลาว อย่างเวียดนาม จีน และไทย ซึ่งต่างก็มีการค้นคว้าวิจัยทางโบราณคดีที่ช่วยตอบคำถามและเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมในช่วงก่อนประวัติศาสตร์ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างกว้างขวาง แต่ในประเทศลาวยังมีการค้นคว้าวิจัยที่น้อยมาก ทั้ง ๆที่ ในทางภูมิศาสตร์แล้วประเทศลาวถือเป็นประเทศที่ตั้งอยู่ในตำแหน่งที่เป็นศูนย์กลางของภูมิภาคนี้ เหตุผลสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้การดำเนินงานทางโบราณคดีในพื้นที่ประเทศลาวไม่คืบหน้าเท่าที่ควรได้แก่ภาวะสงครามโดยเฉพาะนับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา ส่งผลกระทบต่อเนื่องให้เกิดภาวะความตึงเครียดและความขัดแย้งในภูมิภาครวมทั้งภายในประเทศลาวเองด้วย ซึ่งนำไปสู่การกำหนดนโยบายปิดประเทศของลาวหลังการสิ้นสุดลงของยุคสงครามเวียดนาม

ร่องรอยของสงคราม ปรากฏอยู่ในพื้นที่

เด็กๆ ชาวลาว กับการเก็บชิ้น ส่วนอาวุธสงครามที่หลงเหลืออยู่ในถ้ำ หลายแห่ง เพื่อนำมาขายเป็นเศษโลหะ

ทั้งนี้ในช่วงเวลาก่อนหน้าสงครามโลกครั้งที่ 2 มีรายงานเกี่ยวกับข้อมูลทางโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลางบ้างเช่นกัน โดยนักวิชาการชาวฝรั่งเศส ซึ่งกล่าวถึงการสำรวจพบเครื่องมือหินและสำริด ตลอดจนชิ้นส่วนเครื่องปั้นดินเผาที่มีอายุอยู่ในช่วงก่อนประวัติศาสตร์ตามแนวริมฝั่งแม่น้ำโขงและลำน้ำสาขาในเขตแขวงหลวงพระบาง (เช่น Mansuy 1920; Massie 1904)

อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่ายินดีว่าตลอดช่วงเวลา 1 ทศวรรษที่ผ่านมาสถานการณ์ภายในประเทศของลาว ได้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น มีการติดต่อกับต่างประเทศในทุกๆ ด้านมากขึ้น รวมทั้งด้านวิชาการ จึงเป็น

โอกาสที่นักวิชาการด้านโบราณคดีและสาขาที่เกี่ยวข้องจะได้เข้าไปดำเนินการค้นคว้าวิจัยทางโบราณคดีในประเทศลาว เพื่อต่อเติมภาพเกี่ยวกับประวัติพัฒนาการของมนุษยชาติในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เชื่อมโยงข้อมูลเข้ากับผลการค้นคว้าทางโบราณคดีจากประเทศต่างๆ โดยรอบ โครงการวิจัยโบราณคดีลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลาง (MMAP) เป็นอีกโครงการหนึ่งที่ได้รับอนุญาตจากรัฐบาลลาวให้เข้าไปดำเนินงานทางวิชาการด้านโบราณคดีในลักษณะโครงการวิจัยนานาชาติ

โครงการวิจัยโบราณคดีลุ่มน้ำโขงตอนกลาง เป็นโครงการที่ดำเนินการในลักษณะสหวิทยาการ ประกอบด้วยนักโบราณคดี นักมานุษยวิทยาและนักวิชาการในสาขาต่างๆที่เกี่ยวข้อง จากสถาบันต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และภูมิภาคต่างๆ ของโลก ได้แก่ Joyce C. White นักวิจัยอาวุโส ประจำ UPMAA และบุนเฮือง บัวสีแสงปะเส็ด รองผู้อำนวยการพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติลาว ในกรุงเวียงจันทน์ ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยการโครงการร่วมกัน นักวิจัยคนอื่นๆ ประกอบด้วย นักวิชาการชาวลาวจากกรมมรดกแห่งชาติ (Department of National Heritage)⁵ สำหรับนักวิชาการชาวตะวันตกประกอบด้วยนักวิชาการจากสถาบันต่างๆ คือ University of Leeds, UK 6, Australian National University 7 , University College Dublin (UCD), Ireland 8 และนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนีย

ส่วนนักวิชาการชาวไทยที่ร่วมอยู่ในโครงการวิจัยโบราณคดีลุ่มน้ำโขงตอนกลาง ได้แก่ จุริกมล อ่อนสุวรรณอายุรย์,¹⁰ สุรรัตน์ บุบผา, ชลวิทย์ ทองเจริญชัยกิจ และกรกฎ บุญลพ

อนึ่ง นอกจากจะเป็นการดำเนินงานในลักษณะงานวิจัยเชิงสหวิทยาการแล้ว โครงการวิจัยโบราณคดีลุ่มน้ำโขงตอนกลางยังมีลักษณะเป็นการวิจัยข้ามพรมแดน ทั้งพรมแดนความรู้และพรมแดนทางภูมิรัฐศาสตร์ โดยเฉพาะในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง

จุดเริ่มต้น สมมติฐานและการตรวจสอบ

ในปี 2548 ซึ่งเป็นปีแรกที่เริ่มต้นโครงการวิจัยอย่างเป็นทางการนั้น เป็นขั้นตอนการดำเนินงานภาคสนาม โดยได้รับการสนับสนุนทุนจาก the National Geographic Society และ the National Science Foundation เพื่อทำการสำรวจครอบคลุมอาณาบริเวณประมาณ 1,500 ตารางกิโลเมตร ตามแนวลุ่มแม่น้ำโขงทางตอนเหนือของประเทศลาว ในเขตแขวงหลวงพระบาง พื้นที่สำหรับการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยวิธีการสำรวจครอบคลุมพื้นที่ริมฝั่งตะวันออกของแม่น้ำโขงและลำน้ำสาขาของแม่น้ำโขง 3 สาย ประกอบด้วย ลำน้ำอูลำน้ำเชียงและลำน้ำคาน ตามลำดับจากเหนือลงใต้

อนึ่ง เมื่อพิจารณาในเชิงภูมิศาสตร์จะเห็นว่าพื้นที่ตอนเหนือของลาว แขวงหลวงพระบางตั้งอยู่ในตำแหน่งที่เปรียบเสมือนหัวใจหรือศูนย์กลางของลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลาง ด้านทิศเหนือติดกับประเทศจีนและเวียดนาม ด้านทิศตะวันออกติดกับประเทศเวียดนาม ขณะที่ด้านทิศใต้และตะวันตกติดกับประเทศไทย โดยมีแม่น้ำโขงเป็นพรมแดนธรรมชาติส่วนใหญ่

เจื่อนำเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายของผู้คนและทฤษฎีว่าด้วยพัฒนาการของการเกษตรกรรม

ดังได้กล่าวแล้วว่าแม้จะอยู่ในตำแหน่งอันเป็นแก่นกลางของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นแผ่นดินใหญ่ แต่ในทางโบราณคดีแล้วบริเวณดังกล่าวกลับเป็นเสมือนดินแดนที่ยังไม่เป็นที่รู้จัก (terra incognita) เนื่องจากการศึกษาค้นคว้าทางโบราณคดีในพื้นที่นี้ยังไม่กว้างขวางนัก จึงมีความเป็นไปได้ว่าพื้นที่ตอนเหนือของลาวอาจจะยังมีร่องรอยหลักฐานมากมาย ที่รอการค้นพบ เพื่อตอบคำถามและเติมเต็มความรู้ที่ยังไม่ปะติดปะต่อเกี่ยวกับพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้คนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

คำถามสำคัญอย่างหนึ่งก็คือคำถามเกี่ยวกับที่มาและมิติต่างๆ ทางด้านสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชนผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมบ้านเชียง เช่น กำเนิดการเพาะปลูกหรือเกษตรกรรม และพัฒนาการด้านโหลกรรม ดังนั้นสมมติฐานสำคัญประการหนึ่งที่โครงการได้กำหนดและคาดการณ์ไว้ คือบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลางนั้นเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่มีระบบนิเวศและสภาพภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมต่อการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ จึงควรจะพบร่องรอยหลักฐานการอยู่อาศัยของผู้คนในบริเวณนี้ครอบคลุมช่วงเวลาตั้งแต่ยุคหิน (Stone Age) จนถึงยุคโลหะ (Metal Age)

ทั้งนี้ก็มีแนวคิดและการถกเถียงเชิงวิชาการในหมู่นักโบราณคดีและนักมานุษยวิทยาจำนวนมากไม่น้อยว่า แนวลำน้ำโขงเป็นเส้นทางในการเคลื่อนย้ายของกลุ่มเกษตรกรตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ จากบริเวณลุ่มแม่น้ำแยงซี ในเขตตอนใต้ของประเทศจีน เกษตรกรยุคก่อนประวัติศาสตร์จากบริเวณลุ่มน้ำแยงซีนี้เอง ที่เป็นผู้นำเอารูปแบบและวิธีการด้านเกษตรกรรมมาเผยแพร่ในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลาง (ซึ่งหมายรวมถึงบริเวณ

ที่ตั้งแหล่งโบราณคดีกลุ่มวัฒนธรรมบ้านเชียงที่ตั้งอยู่ทางฝั่งขวาของแม่น้ำโขงตอนกลาง โดยเฉพาะที่แหล่งโบราณคดีบ้านเชียงและแหล่งโบราณคดีร่วมสมัย/วัฒนธรรมเดียวกันด้วย)

อย่างไรก็ดี ผลจากการค้นคว้าทางโบราณคดีกว่า 3 ทศวรรษที่ผ่านมา แสดงให้เห็นพัฒนาการของสังคมเกษตรกรรมที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดในบริเวณลุ่มน้ำโขงตอนกลาง ทั้งนี้แม้ว่าจะยังมีข้อถกเถียงและโต้แย้งทางวิชาการที่ยังหาข้อยุติไม่ได้เกี่ยวกับอายุสมัยและข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งกำเนิดของสังคมเกษตรกรรมในพื้นที่กลุ่มวัฒนธรรมบ้านเชียงก็ตาม (White et al 2003) ด้วยเหตุนี้การพยายามค้นคว้าเพิ่มเติมในพื้นที่ลุ่มน้ำโขงตอนกลาง บริเวณช่วงที่อยู่ทางตอนเหนือของเขตแหล่งโบราณคดีกลุ่มวัฒนธรรมบ้านเชียง อาจช่วยคลี่คลายและให้ความกระจ่างเกี่ยวกับแหล่งที่มาของกลุ่มเกษตรกรรมหรือพัฒนา การของการเกษตรกรรมในเขตชุมชนโบราณก่อนประวัติศาสตร์กลุ่มบ้านเชียงที่อยู่ตอนล่างได้

นอกจากนั้น หากแนวคิดเรื่องการเคลื่อนย้ายของเกษตรกรยุคก่อนประวัติศาสตร์จากตอนล่างของประเทศจีนลงมาตามแนวลำน้ำโขงเป็นจริงแล้ว ก็ย่อมหมายความว่าผู้คนที่อยู่ตามแนวลุ่มน้ำโขงทางใต้ของประเทศจีน ซึ่งได้แก่ตั้งแต่พื้นที่ลุ่มน้ำโขงตอนกลางในแผ่นดินใหญ่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ลงไป ได้เริ่มต้นการดำรงชีวิตด้วยการเพาะปลูกหรือการเกษตรกรรมในเวลาที่ยากว่ากลุ่มเกษตรกรยุคก่อนประวัติศาสตร์ในเขตประเทศจีน นอกจากนี้ยังหมายความด้วยว่าเกษตรกรบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่างได้รับความรู้ด้านการเกษตรกรรมจากกลุ่มเกษตรกรที่เคลื่อนย้ายมาจากภายนอก (ซึ่งน่าจะหมายถึงกลุ่มที่มาจากพื้นที่ลุ่มน้ำโขงตอนบนในเขตประเทศจีน) อย่างไรก็ตาม มีข้อมูลทางโบราณคดีจากพื้นที่เวียดนามตอนเหนือที่มีนัยบ่งชี้ว่าอย่างน้อยบริเวณดังกล่าวก็มีพัฒนาการของเพาะปลูกหรือการเกษตรกรรมด้วยตัวเอง

ด้วยตำแหน่งที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ตอนเหนือในประเทศลาว โดยเฉพาะบริเวณแขวงหลวงพระบาง น่าจะเป็นอีกแหล่งที่มีคำตอบสำหรับข้อโต้แย้งถกเถียงทางวิชาการข้างต้น การค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับกำเนิดพัฒนาการของการเพาะปลูกและเกษตรกรรมในบริเวณตอนกลางลุ่มแม่น้ำโขงในผืนแผ่นดินใหญ่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จึงเป็นขอบเขตและประเด็นสำคัญที่โครงการวิจัยลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลางมุ่งเน้น

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับพื้นที่โดยรอบประเทศลาวไม่ว่าจะเป็นประเทศเวียดนามหรือประเทศไทย ในแนวระนาบของเขตละติจูด (Latitude) เดียวกันซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของผืนแผ่นดินใหญ่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นจะพบว่าข้อมูลการดำเนินงานทางโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในแนวดังกล่าวทั้งในเวียดนามเหนือและประเทศไทย พบหลักฐานบ่งชี้การตั้งถิ่นฐานของผู้คนมาตั้งแต่ยุคหิน อันเป็นที่รู้จักกันในชื่อกลุ่มคนในรูปแบบสังคมวัฒนธรรมแบบ “โฮบิเนียน” (Hoabinhian) ซึ่งมีถิ่นที่อยู่ตามภูมิประเทศแบบเทือกเขาหินปูน(karstic landscape) ซึ่งเป็นชื่อที่ได้รับการนิยามตามแหล่งการค้นพบรูปแบบวัฒนธรรมเครื่องมือหินของภูมิภาคนี้ครั้งแรกในราวต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 จากแหล่งโบราณคดีในเขต “หัวบิन्ह” (Hoabinh) ทางตอนเหนือของเวียดนาม (Ha Van Tan 1997; Higham 2002 :28, 33-35) พื้นที่ราบลุ่มในเขตลุ่มแม่น้ำมา (หรือแม่น้ำห่า) และลุ่มแม่น้ำดำ ทางปากตะวันออกของแนวเทือกเขาอันนัม (Anna mite Cordillera) ซึ่งอยู่ทางด้านตะวันออกของลาวตอนเหนือ (ดูแผนที่ประกอบ) เป็นบริเวณที่พบหลักฐานการตั้งถิ่นฐานของผู้คนก่อนประวัติศาสตร์ที่มีแบบแผนการดำรงชีวิตแบบโฮบิเนียนหนาแน่นที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีการตั้งถิ่นฐานต่อเนื่องตั้งแต่ปลายช่วงโพลีไคซีนมาจนถึงช่วงโฮโลซีน ตอนต้น

ส่วนทางด้านตะวันตกของลาวตอนเหนือ ผลการดำเนินงานทางโบราณคดีแสดงให้เห็นการมีชีวิตอยู่ของกลุ่มคนที่มีแบบแผนการดำรงชีพแบบเดียวกันหนาแน่นในเขตจังหวัดแม่ฮ่องสอน (รัศมี ชูทรงเดช 2547) รวมทั้งพื้นที่ต่อเนื่องกันซึ่งมีลักษณะภูมิประเทศและสภาพแวดล้อมแบบเทือกเขาหินปูนทางตอนเหนือของประเทศไทย แหล่งโบราณคดีหลายแห่งทางตอนเหนือของไทยดังกล่าวจัดอยู่ในเขตลุ่มแม่น้ำสาละวิน

ด้วยเหตุนี้ เราจึงพบว่าในระนาบละติจูดเดียวกัน พื้นที่ของลุ่มแม่น้ำโขงในเขตลาวภาคเหนือซึ่งอยู่ตรงกลางระหว่าง เขตที่ราบลุ่มของลำน้ำมาและลำน้ำดำในเวียดนามกับลุ่มน้ำสาละวิน ยังเป็นพื้นที่ที่มีการศึกษาค้นคว้าด้านโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์น้อยมาก ทั้งๆที่เป็นพื้นที่ที่เต็มไปด้วยภูมิประเทศแบบเขตเทือกเขาหินปูนเช่นเดียวกับกับด้านตะวันออก(ในเวียดนามเหนือ)และด้านตะวันตก(ในเขตภาคเหนือของประเทศไทย)

สภาพแวดล้อมและภูมิประเทศเขตที่สูงทางเหนือของลาวในแขวงหลวงพระบาง
เต็มไปด้วยแนวเทือกเขาสูงที่เป็นหินปูน (karstic landscape)

ดังนั้นเราจึงตั้งสมมติฐานได้ว่าภายใต้สภาพแวดล้อมและภูมิประเทศลักษณะเดียวกันพื้นที่บริเวณเขตที่สูงของลาวตอนเหนือที่เต็มไปด้วยเทือกเขาหินปูน น่าจะเป็นสภาพแวดล้อมที่ปรากฏร่องรอยการตั้งถิ่นฐานของผู้คนเช่นเดียวกับที่พบในบริเวณเวียดนามเหนือและประเทศไทยตอนบน โดยเฉพาะในช่วงเวลาเปลี่ยนผ่านจากช่วงไพลสโตซีนตอนปลายถึงโฮโลซีนตอนต้น ทั้งนี้แม้ว่าในบริเวณที่ลาวตอนเหนือในเขตลุ่มแม่น้ำโขง เคยมีรายงานข้อมูลการสำรวจทางโบราณคดี ตลอดจนการขุดค้นขนาดเล็ก ที่นำไปสู่การค้นพบร่องรอยผู้คนก่อนประวัติศาสตร์ในยุคหินบ้างแล้ว (เช่น Massie 1904; Sayavongkhamdy et al 2000) ก็ยังถือว่าเป็นการเพียงพอ

ฉะนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาค้นคว้าในพื้นที่ดังกล่าว ด้วยการศึกษาวิจัยทางโบราณคดีอย่างเป็นระบบที่เข้มข้นมากยิ่งขึ้น เพื่อช่วยเติมเต็ม เพิ่มพูนความรู้และคลี่คลายปัญหาเกี่ยวกับผู้คนก่อน

ประวัติศาสตร์ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นแผ่นดินใหญ่ ในประเด็นสำคัญๆ โดยเฉพาะเกี่ยวกับ กำเนิดการเพาะปลูกและการเคลื่อนย้ายของผู้คน นอกจากประเด็นเรื่องการเกษตรกรรมแล้ว กำเนิดหรือ พัฒนาการของโลหวิทยาในภูมิภาคนี้ ก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่โครงการโบราณคดีลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลางให้ความสำคัญด้วยเช่นกัน

สำหรับการดำเนินงานในปี 2548 ซึ่งถือเป็นระยะที่ 1 (Phase I) ของโครงการ มีเป้าหมายและ จุดประสงค์หลักอยู่ที่การสำรวจและจัดทำฐานข้อมูลแหล่งโบราณคดีในพื้นที่วิจัย ควบคู่ไปกับการประเมิน ศักยภาพทางวิชาการของแหล่งโบราณคดีที่สำรวจพบ เพื่อวางแผนสำหรับการขุดค้นและการวิจัยในเชิงลึกต่อไป

ก้าวต่อไป

ในระยะยาวเป็นที่คาดว่าโครงการวิจัยโบราณคดีลุ่มน้ำโขงตอนกลาง จะมีส่วนในการต่อเติมภาพที่ขาด หายไปเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมของมนุษย์ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ที่เคยมีชีวิตอยู่ในภาคพื้นแผ่นดินใหญ่ ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ในทางมานุษยวิทยาโบราณคดี และการเคลื่อนย้ายสำหรับ ประเด็นคำถามต่างๆ เป็นการเติมเต็มภาพวิถีชีวิตและสังคมวัฒนธรรมของผู้คนในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ของ ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในภาพรวม โดยเฉพาะสำหรับคำถามหลักที่โครงการมุ่งค้นหาคำตอบ ซึ่งได้แก่ กำเนิดการเกษตรกรรม เพื่อที่จะทราบว่าจุดเริ่มต้นของการเพาะปลูกในภูมิภาคนี้เกิดขึ้นที่ไหน เมื่อใด และ อย่างไร โดยเชื่อมโยงกับข้อมูลความรู้เดิมที่มีอยู่ในบริเวณแอ่งสกลนคร ทางตอนเหนือของภาคอีสานใน ประเทศไทย ซึ่งเป็นพื้นที่แหล่งโบราณคดีกลุ่มวัฒนธรรมบ้านเชียง

นอกจากนั้นในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกำเนิดของการเกษตรกรรม โครงการยังมุ่งทำความเข้าใจว่ามี เหตุปัจจัยอะไรบ้างซึ่งเป็นเหตุผลหรือแบบแผนเฉพาะสำหรับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่มีอิทธิพลต่อ การผลักดันให้กลุ่มประชากรสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในภูมิภาคนี้ที่เคยมีความสุขกับวิถีชีวิตด้วยการเร่ร่อนเก็บ สะสมอาหารทั้งการเก็บของป่าล่าสัตว์ มาสู่การตั้งถิ่นฐานถาวรมากยิ่งขึ้น ควบคู่ไปกับการผลิตอาหารเองด้วย การเพาะปลูกแล้วพัฒนาไปสู่การเพาะปลูกเลี้ยงสัตว์อย่างเข้มข้น อันเป็นแบบแผนการดำรงชีวิตด้วยการ เกษตรกรรมอย่างเต็มรูปแบบ

ขณะเดียวกัน การตรวจสอบสมมติฐานเพื่อสนับสนุนหรือโต้แย้งแนวคิด(หรืออาจจะเรียกได้ว่าทฤษฎี) ว่าด้วยกำเนิด/พัฒนาการของการเกษตรกรรมในภูมิภาคนี้ก็ยังคงเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่โครงการให้ความสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นการตรวจสอบว่าการเกษตรกรรมได้เกิดขึ้น ในพื้นที่อื่นแล้วจึงได้รับการนำมาเผยแพร่ให้กับกลุ่ม ผู้คนในเขตนี้ซึ่งเป็นนวัตกรรมใหม่ที่ถูกนำเข้ามาพร้อมๆกับการเคลื่อนย้ายของประชากรสมัยก่อน ประวัติศาสตร์จากต่างถิ่น (migratory model) หรือในทางตรงกันข้ามแล้ว ประชากรดั้งเดิมที่เกิดและเติบโต ในบริเวณนี้สามารถเรียนรู้จากเหตุปัจจัยต่างๆ จากสภาพแวดล้อมระบบนิเวศอันเป็นถิ่นที่อยู่ แล้วพัฒนาแบบ แผนการเพาะปลูกขึ้นมาได้ด้วยตนเอง (own agricultural traditions)

หลังจากการสำรวจ และคัดเลือกแหล่งที่มีความเหมาะสม มีศักยภาพเชิงวิชาการสูง เพื่อการขุดค้น ทั้งการขุดค้นตรวจสอบ(ซึ่งเป็นการขุดค้นขนาดเล็ก) และการขุดค้นขนาดใหญ่ โครงการจะเริ่มดำเนินการขุดค้น

ขนาดเล็กที่แหล่งโบราณคดีซึ่งได้รับการคัดเลือกเป็นตัวแทนสำหรับการเก็บข้อมูลในลุ่มน้ำต่างๆ เพื่อนำไปสู่การวางแผนสำหรับการขุดค้นขนาดใหญ่ต่อไป

นอกเหนือจากการขุดค้นแล้ว กิจกรรมที่โครงการมีแผนจะดำเนินการควบคู่กันไปได้แก่การสร้างระบบฐานข้อมูลทางโบราณคดีของพื้นที่ลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลางเพื่อประมวลผลข้อมูลทั้งจากพื้นที่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงคือข้อมูลจากการดำเนินงานตามลุ่มน้ำต่างๆ ในหลวงพระบาง และข้อมูลจากฝั่งขวาแม่น้ำโขงซึ่งได้แก่พื้นที่แอ่งสกลนคร ทางตอนเหนือของภาคอีสานในประเทศไทยอันเป็นที่ตั้งของแหล่งโบราณคดีกลุ่มวัฒนธรรมบ้านเชียง เพื่อนำไปสู่การสร้างฐานข้อมูลในลักษณะฐานข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ทางโบราณคดี ทั้งนี้โดยมีแผนจะดำเนินการสำรวจแหล่งโบราณคดีในเขตแอ่งสกลนครเพิ่มเติม พร้อมกับการศึกษาวิเคราะห์หลักฐานประเภทภาชนะดินเผา เพื่อใช้จัดทำเป็นฐานข้อมูลสำหรับการจัดลำดับยุคสมัยทางโบราณคดีของภูมิภาคลุ่มน้ำโขงตอนกลาง โดยร่วมมือกับสถาบันสมิธโซเนียน ประเทศสหรัฐอเมริกา และศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ประเทศไทยในลักษณะการจัดประชุมและฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการไปพร้อมกัน เป็นระยะๆ โดยจะจัดขึ้นทั้งในประเทศไทย ลาว ประเทศไทยและสหรัฐอเมริกา

ภาพรวมระยะยาวในเชิงเนื้อหาหรือบริบททางวิชาการของโครงการก็คือการจัดระบบและประมวลเนื้อหาความรู้ระดับภูมิภาคของภาคพื้นแผ่นดินใหญ่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เกี่ยวกับแบบแผนการตั้งถิ่นฐานและการดำรงชีวิตของผู้คนในเขตลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลาง เพื่อทำความเข้าใจถึงพัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงคลี่คลายของวิถีชีวิต ระบบการตั้งถิ่นฐาน ระบบเทคโนโลยี (จากสังคมยุคหินสู่ยุคโลหะ, จากสังคมภาชนะดินเผาแบบเนื้อเครื่องดินสู่แบบเนื้อแกร่ง) ระบบความเชื่อ (จากสังคมก่อนพุทธศาสนาสู่สังคมพุทธศาสนา) ตลอดจนแบบแผนการติดต่อแลกเปลี่ยนค้าขายระหว่างผู้คนหรือกลุ่มชุมชนในภูมิภาคนี้

ในทางภูมิศาสตร์ขอบเขตของโครงการจึงเป็นการทำความเข้าใจถึงความเคลื่อนไหวของผู้คนตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ในช่วงไพลสโตซีนตอนปลายเป็นต้นมา ครอบคลุมพื้นที่อันเป็นเสมือนแก่นกลางหรือหัวใจของผืนแผ่นดินใหญ่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งกินพื้นที่จากจีนตอนใต้ในเขตยูนนานถึงภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยตามแนวเหนือ-ใต้ ขณะที่แนวตะวันออก-ตะวันตกนั้นครอบคลุมบริเวณจากเขตแม่ฮ่องสอนในประเทศไทยไปจรดชายฝั่งของอ่าวตังเกี๋ย

ท้ายที่สุด โครงการคาดหวังว่าเราจะสามารถสร้างความรู้เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความเข้าใจภาพรวมของประวัติพัฒนาการสังคมมนุษย์ ตั้งแต่ยุคหินที่นิยมใช้เครื่องมือหินแบบโฮบินเนียน โดยเชื่อมโยงเข้ากับข้อมูลเดิมที่มีอยู่แล้ว ทั้งจากเวียดนามเหนือและบริเวณลุ่มน้ำสาละวิน ก่อนที่จะคลี่คลายไปสู่สังคมเพาะปลูกและก่อให้เกิดแบบแผนการเกษตรกรรมอย่างเข้มข้น ซึ่งจำเป็นต้องดำเนินการศึกษาค้นคว้าทางโบราณคดีต่อไปในระยะยาวเพื่อเติมเต็มภาพอดีตในช่วงก่อนประวัติศาสตร์อันไกลโพ้น ที่ขาดหายไปของผืนแผ่นดินใหญ่เอเชียอาคเนย์

โครงการวิจัยโบราณคดีลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลาง ขอขอบคุณสถาบันต่างๆ ทั้งจากซีกโลกตะวันออกและตะวันตก ที่อยู่เบื้องหลังและมีส่วนสนับสนุนให้เกิดโครงการวิจัยนี้และมีความสำเร็จก้าวหน้ามาด้วยดี ซึ่งประกอบด้วย the National Science Foundation และ the National Geographic Society สำหรับการ

สนับสนุนงบประมาณการดำเนินงานใน Phase I (ปี 2548-2005) โครงการวิจัยโบราณคดีลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลางได้รับความร่วมมือจากสถาบันต่างๆ คือ

- กรมมรดกแห่งชาติ กระทรวงแถลงข่าวและวัฒนธรรม แห่งรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตย

ประชาชนลาว

- พิพิธภัณฑ์สถานด้านโบราณคดีและมานุษยวิทยา (the University of Pennsylvania Museum of Archaeology and Anthropology : UPMAA) แห่งมหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา

- ภาควิชามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยแห่งวอชิงตัน (University of Washington, Seattle) ประเทศสหรัฐอเมริกา

- สาขาวิชาโบราณคดี มหาวิทยาลัยดับลิน (University College Dublin) ประเทศไอร์แลนด์

- สาขาวิชาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยลีดส์ (University of Leeds) ประเทศสหราชอาณาจักร

- วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จากประเทศไทย

- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร จากประเทศไทย

ท้ายที่สุดขอขอบคุณทีมงานในโครงการจากสถาบันต่างๆ ตลอดจนพี่น้องชาวหลวงพระบางทุกท่าน ที่อยู่เบื้องหลังจุดกำเนิดและความก้าวหน้าของโครงการวิจัยข้ามพรมแดนในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงนี้

เอกสารอ้างอิง

รัศมี ชูทรงเดช 2547 โบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน. นครปฐม : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยศิลปากร.

Blust, R 1996 “Beyond the Austronesian homeland : the Austric hypothesis and its implications for archaeology.” in Prehistoric Settlement of the Pacific, edited by W.H. Goodenough. Philadelphia : American Philosophical Society. Transactions of the American Philosophical Society, Vol. 86, pt. 5; pp. 117-140.

Colani, Madeleine 1932 “Champs de jarres monolithiques et de pierre funéraires du Tran-Ninh (Haut-Laos).” Congres des prehistoriens d’Extreme-Orient. Hanoi : Imprimerie d’Extreme-Orient. Praehistorica Asiae Orientalis, No. 1, pp.103-128.

- Fromaget, J. 1940 “La stratigraphie des depots prehistoriques de Tam Hang (chaîne Annamitique septentrionale) et ses difficultes.” in Proceedings of the Third Far Eastern Prehistory Congress, Singapore, 1938. Singapore, pp. 60-70.
- Given, O and Shawn Hyla 2006 “Forging partnership in Laos : archaeological survey using mobile GIS.” Expedition 48, pp. 38-39.
- Ha Van Tan 1997 “The Hoabinhian and before.” Bulletin of the Indo-Pacific Prehistory Association 16, pp. 35-41.
- Higham, C.F.W. 1996 “Archaeology and linguistics in Southeast Asia : implications of the Austric hypothesis.” Bulletin of the Indo-Pacific Prehistory Association 14, pp. 110-118.
- 2002 Early cultures of mainland Southeast Asia. Bangkok : River Books.
- Mansuy, H.A. 1920 “Contributions a l’etude de la prehistoire de l’Indochine I : l’industrie de la pierre et du bronze dans la region de Luang Prabang, Haut-Laos : Imprimerie d’Extreme-Orient.” Bulletin du Service Geologique de l’Indochine, Vol 7, no. 1.10
- Massie, M 1904 “Catalogue des objets des age de la pierre et du bronze recueillis dand la region de Luang-Prabang.” in Mission Pavie Indo-Chine 1879-1895. III Recherches sur l’Histoire Naturelle de l’Indo-Chine Orientale. edited by A. Pavies. Paris : Ernest Leroux, pp. 10-16.
- Rogers, P et al 2003 “Safeguarding the Plain of Jars.” in Fishbones and glittering emblems : Southeast Asian Archaeology 2002. edited by A. Karlstrom and A. Kallen. Stockholm : Museum of Far Eastern Antiquities, pp. 471-479.
- Saurin, E. 1935 “Station neolitique a Nam Ou, Province de Luang Prababng (Haut-Laos) (Indochines Francaise).” Congres prehistorique de France, Onzieme session, Perigueux 1934, Compte-rendu 11, Paris, pp. 258-266.
- 1937 “Mesolitique et Neolitique dans le Haut-Laos.” Congres prehisto rique de France, Compte Rendu de la Douzieme Session, Toulouse-Foix,1936, Paris : Bureaux de la Societe Prehistorique Francaise, pp. 816-823.
- 1968 “Stattion prehistorique de l’abri-sous-roche de Tam Pong (Haut-Laos).” Bulletin de la Societe des Etudes Indochinoises. 41, pp. 106-118.
- 1971 “Les recherches prehistoriques au Cambodge, Laos, et Viet Nam (1877-1966).” Asian Perspectives (1969) 12, pp. 27-41.

Sayavongkhamdy, Tongsa., Peter Bellwood, and F.D. Bullbeck 2000 “Recent archaeological research in Laos.” Bulletin of the Indo-Pacific Prehistory Association 19, pp. 101-110.

Stuart-Fox, Martin 2002 “On the writing of Lao history : continuities and discontinuities.” in Breaking new ground in Lao history : essay on the seventh to twentieth centuries., edited by Mayoury Ngaosrivathana and K. Breazeal. Chiang Mai : Silkworm Books, pp.1-24.

White, Joyce C. 1997 “A brief note on new dates for the Ban Chiang Cultural tradition.” Bulletin of the Indo-Pacific Prehistory Association 16, pp. 103-106.

2004 “Comment on dates from a resin-coated sherd from Spirit Cave, Thailand.” Antiquity 78, pp. 184-187.

White, Joyce C. and Bounheuang Bouasisaengpaseuth 2002 Report on Rapid Assessment Archaeological Survey in Two Portions of the Middle Mekong Basin in Lao PDR. Unpublished report for the Department of Museums and Archaeology, Ministry of Information and Culture, Laos.

White, Joyce C. and Chester F. Gorman 2004 “Pattern in ‘amorphous’ industries : the Hoabinhian viewed through a lithic reduction sequence” in Southeast Asian archaeology : Wilhelm G. Solheim II Festschrift, edited by V. Paz. Quezon City : University of the Philippines Press, pp. 411-441.

White, Joyce C. et al 2003 “Vegetation changes from the late Pleistocene through the Holocene from three areas of archaeological significance in Thailand.” Quaternary International (2004) 113, pp. 111-132.